

Yönetim Yazıları 35

Mesut KOYUNCU Yönetim Danışmanlık & Vergi Hizmetleri | YEMİNLİ MALİ
MÜŞAVİR

ABD/İsrail-İran Savaşı Hakkında Birkaç Söz

Neler Oluyor?

Yaklaşık bir ay önce kapasite fazlası hakkında “Kriz! Ama Nasıl?” başlıklı bir yazı kaleme almış, LinkedIn’da yayınlamıştım. Resim olarak operasyon yapan asker fotoğrafları kullanmıştım. ABD/İsrail ittifakı ile İran arasında bir savaş başladı. Resim gerçeğe dönüştü.

Karşılıklı füzeler uçuşuyor. ABD ve İsrail, İran’ı bombalıyor. Onlar da İsrail ile bu ikilinin destekçisi olduğunu düşündükleri ülkeleri füze/kamikaze dron yağmuruna tutuyorlar.

Hürmüz Boğazı, İran tehdidi nedeniyle kapandı. Basra Körfezi’nde ticari gemiler, özellikle ham petrol doğal gaz ve türevlerini taşıyan gemiler mahsur kaldı. O bölge kaynaklı ticaret durma noktasına geldi.

Basra Körfezinden gelen petrol, dünya ham petrol ihtiyacının kabaca %20 sini oluşturuyor. Muazzam bir miktar. Haliyle uluslararası piyasalarda hem ham petrol hem de doğalgaz fiyatları %40-50 oranlarında artış gösterdi.

Bir sorun hakkında yorum yapabilmek için öncelikle nedenini doğru kavrayabilmek gerekir. Bu savaş neden çıktı?

1- Gazze Operasyonları ve İsrail’in Güvenlik Kaygısı

2023 yılında başlayan Hamas-İsrail çatışmaları ve akabinde İsrail’in Gazze’deki operasyonları bugüne kadar geldi. Her ne kadar ateşkes ilan edilmiş olsa da olaylar hala çok sıcak. İsrail yaşanan problemlerin İran kaynaklı olduğunu iddia ediyor. Trump yönetimi ile birlikte ABD’yi de bu konuda daha çok kendi safına çekmiş durumda. İran-

ABD/İsrail savaşı, İsrail'in İran kaynaklı güvenlik kaygılarından kaynaklandığı iddia edilebilir.

2- Eski Bir Hikaye "Evanjelizm"

İlk kez 2000'li yılların başında bu hikayeyi duymuştum. Konu hakkında birkaç kitap da okudum.

Protestanlığın kutsal kitap İncil merkezli, "yeniden doğuş" inancına önem veren, muhafazakâr kanadı. Özellikle ABD'de politik etkileri güçlü, tutucu ve geleneksel bir Hristiyan hareket.

Evanjelikler, özellikle ABD'de "Hristiyan Siyonistler" olarak da biliniyor. Kutsal topraklara (İsrail) Yahudilerin dönüşünün ve "Büyük İsrail"in (Fırat-Nil arasındaki topraklar) kurulmasının İsa Mesih'in ikinci gelişi (Kiyamet) için gerekli olduğuna inanıyorlar. Bu nedenle İsrail politikalarına çok güçlü destek veriyorlar.

İnanması zor. Ancak biraz araştırınca, bu işin ABD'de önemli sayıda destekçisinin olduğunu, bu destekçilerin de gerek maddi ve gerekse politik olarak güçlü olduklarını görüyoruz.

3- ABD-Çin Ticaret Savaşları

Aslında her olayın arkasında ekonomik anlaşmazlıklar var. Trump, bir dönem arayla başlayan ikinci dönemine Çin ile gümrük tarifelerini esas alan bir savaş ile başladı.

Trump, ilk döneminde de Çin'e karşı gümrük tarifelerini artırmıştı. 2017 yılında göreve başlamasının ertesi yılında ABD-Çin (hizmetler hariç) mal ihracat ve ithalatı ABD aleyhine ticaret açığı rekor seviyeye yükseltmiş, ilk defa 400 milyar doların üzerine çıkmıştı. Uygulanmaya çalışılan tedbirler ile 2020'de 300 milyar dolara düşürüldü.

Pandemi ile 2021 yılında 350 milyar dolara gelen açık 2022'de yeniden 400 milyar dolar seviyesine yaklaştı.

Trump ikinci kez göreve geldiği 2025 yılında, ilk iş olarak gümrük tarifeleri yoluyla ticaret açığı verdiği ülkeler ile pozisyonunu dengeleme uğraşına girdi. Ana hedef haliyle Çin oluyordu. Uygulanan sert tarifeler sonucu, Çin karşısında ticaret açığı 200 milyar dolar seviyesine kadar indi.

Tablo I “ABD-Çin Mal İhracat, İthalat ve Ticaret Açığı”

Yıl	ABD'nin Çin'e Toplam Mal İhracatı (Milyar Dolar)	ABD'nin Çin'den Toplam Mal İthalatı (Milyar Dolar)	Ticaret Açığı (Milyar Dolar)
2015	116\$	483\$	-367\$
2016	116\$	462\$	-347\$
2017	130\$	505\$	-375\$
2018	120\$	539\$	-419\$
2019	106\$	449\$	-343\$
2020	125\$	433\$	-308\$
2021	151\$	505\$	-354\$
2022	154\$	536\$	-382\$
2023	148\$	427\$	-279\$
2024	143\$	439\$	-296\$
2025	106\$	308\$	-202\$

<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

Gümrük vergileri, ABD-Çin arasındaki dış ticaret açığını azaltsa da Çin'in dünya ticaretindeki etkinliği azalmadı. ABD'nin Çin'e karşı uyguladığı sert tarifelere rağmen 2025 yılında Çin'in toplam hizmetler hariç mal ihracat ve ithalatı bakiyesi olan ticaret fazlası 1.200 milyar dolara yaklaştı. Bu tutar bir önceki yıla göre yaklaşık %20 daha fazla.

Tablo II “Çin Toplam Mal İhracat, İthalat ve Ticaret Fazlası”

Yıl	Çin Toplam Mal İhracatı (Milyar Dolar)	Çin Toplam Mal İthalatı (Milyar Dolar)	Ticaret Fazlası (Milyar Dolar)
2015	2.273,0\$	1.682,0\$	591\$
2016	2.136,0\$	1.588,0\$	548\$
2017	2.414,0\$	1.844,0\$	570\$
2018	2.642,0\$	2.135,0\$	507\$
2019	2.631,0\$	2.071,0\$	560\$
2020	2.730,0\$	2.057,0\$	673\$
2021	3.554,0\$	2.686,0\$	868\$
2022	3.718,0\$	2.716,0\$	1002\$
2023	3.513,0\$	2.556,8\$	956\$
2024	3.430,1\$	2.425,2\$	1005\$
2025	3.618,4\$	2.429,4\$	1189\$

<http://english.customs.gov.cn/statics/report/monthly.html>

ABD, Çin'e karşı yüksek gümrük tarifeleri uyguladığında karşılıklı ticaret açığını azaltsa da Çin'in toplam ticaret fazlasını azaltmak bir yana artmasına, rekor kırmasına engel olamıyor. ABD ile ticaretini azaltan Çin, yönünü diğer pazarlara çevirip ABD pazarında kaybettiğinin fazlasını almasını biliyor.

Peki Çin'i ne durdurabilir? Çin, uluslararası ticareti de dikkate alındığında hammadde özellikle petrol ve doğal gaz ihtiyacı olan bir ülke. Üretim yapabilmek için enerjiye ihtiyacı var.

Çin, Venezüella'dan ham petrol tedarik ediyordu. ABD oraya müdahale ederek Çin'in bu tedarik kapısını kapattı.

Çin ihtiyacı olan ham petrol ve doğal gazın önemli bir kısmını Basra Körfezinden, İran ve komşularının olduğu coğrafyadan karşılıyor. O bölgede yaşanan bir darboğaz Çin'in enerji maliyetlerini artırır. Bu durum rekor seviyeye gelmiş ticaret fazlasını engelleyebilir mi? Bu savaşın nedeni bu olabilir mi?

Yukarıya aktardığımız üç nedenin de ABD/İsrail-İran savaşında payı var. Ancak asıl neden bana göre üçüncüsü. ABD-Çin ticaret savaşı.

İran savaşı bitse bile ticaret savaşı bitmeyecek....

Türkiye Nasıl Etkilenir?

Ham petrol ve doğalgaz fiyatlarının aşırı artışı Türkiye'yi olumsuz olarak etkileyecektir. Öncelikle üretim yapımız yoğun enerji kullanımına dayanıyor. Çimento, kağıt, demir çelik gibi sektörler önemli düzeyde enerji kullanan sektörler. Kuşkusuz üretim maliyetleri artacak.

Türkiye aynı zamanda hammadde fakiri bir ülke. Birçok hammaddeyi yurt dışından tedarik ediyor. Yaşanan kriz, pandemide yaşanan konteyner krizi benzeri hem hammadde tedariğini zorlaştıracak hem de pahalı hale getirecek.

Ton başına satış bedeli ve karlılıkları düşük ürünler ürettiğimiz bir gerçek. Gerek yurtiçi ve gerekse yurtdışı nakliye gereksinimlerimiz çok fazla. Artan enerji maliyetleri nakliye maliyetlerini de artıracak.

Artan maliyetleri fiyatlara yansıtmak olası. Lakin karşımıza iki büyük problem çıkacak. Birincisi maliyet enflasyonu (Bir seferlik değil bir artış sarmalının olacağını kabul etmeliyiz.) Maliyet kaynaklı yaptığımız fiyat artışları artan enflasyon ile birlikte yine geri dönecek.

İkincisi ise kapasite fazlası. Maliyetlerin tamamını fiyatlara yansıtamama problemi. Yani kar kaybı. Katma değerli ürünler üretilip yeterli kar oranlarıyla satış yapıyorsanız fedakarlık edebilirsiniz. Aksi bir durum varsa sıkıntı büyük demektir.

Diğer yandan gerek enerji ve gerekse hammadde tedarikinde maliyet artışları ihracatımızı artırabilir. Özellikle Avrupa Birliği'ne. Kriz sadece ham petrol ve doğalgaz tedarikini etkilemedi. Birlik Ülkeleri bölgeden özellikle Katar'dan LNG tedarik ederek Rusya'nın uyguladığı kısıtlamaları telafi etmeye çalışıyordu. Şimdi bu kaynak da sıkıntılı hale geldi. Avrupa hem enerji, özellikle doğal gaz ve LNG dar boğazı hem de enerji maliyetleri problemleri ile karşı karşıya.

Türkiye bu durumu lehine çevirebilir. İş daha uygun maliyetli enerji tedarikine bağlı. Özellikle Rusya'dan Avrupa'nın tedarik maliyetlerinden daha uygun fiyatla doğal gaz, kömür, ham petrol tedarik edebilirsek/etmeye devam edebilirsek rekabet üstünlüğü sağlayabiliriz. Aynı şeyi diğer komşularımızdan da yapabiliriz. Benzeri krizlerden bu şekilde yararlanmasını öğrendik. Tecrübemiz var. Bu da kötünün iyisi olarak karşımızda duruyor.

İş sadece ekonomik veriler ve ticaret değil. ABD İran savaşını kendi imkanlarıyla devam ettirmek yerine işi gönüllü ya da gönülsüz taşeronlara devretmek isteyecektir. NATO bu konuda çok isteksiz. Avrupa Birliği de. Ancak ABD işi, Sünni-Şii savaşına dönüştürebilir. Türkiye, herhangi bir şekilde bu savaşın tarafı olmamalı. Belki de en çok dikkat etmemiz gereken risk.

Oluklu Mukavva Kağıt ve Ambalaj Sektörü Nasıl Etkilenir?

Konuya ilişkin olarak kendi sektörümüz hakkında bir şeyler yazmamak, görüş ifade etmemek olmaz. Bizim sektörümüz, arz fazlası problemi ile zaten yaralı. Pandemi döneminde yapılan yatırımlar nedeniyle sektörün borç ve faiz yükü yüksek.

ABD/İsrail-İran Savaşının enerji maliyetlerine olan yansımalarını nisan ayında hissetmeye başlayacağız. Artan maliyetler, kapasite fazlalığı dikkate alındığında hangi oranda fiyatlara yansıtılabilir? Üretimde enerji maliyetleri, tedarik ve sevkiyatta nakliye maliyetlerimiz ile fazla kapasite nedeniyle zaten yetersiz olan sektör karlılıklarını daha da düşebilir.

İyimser bakış açısına da sahibiz. Avrupa enerji maliyetlerini bizim hissettiğimizden daha fazla hissedecek, daha çabuk reaksiyon verecek. (Kağıt fiyatı artışlarına ilişkin duyurular gelmeye başladı bile.) Bu noktada Avrupa'ya ya da onlarla rekabet ettiğimiz diğer pazarlara hem kağıt hem de ambalaj ürünü ihracatımız artacaktır. Kim bilir bu imkan kapasite fazlası sorununa kısmen de olsa çözüm oluşturabilir.

Enerji maliyetlerine ilişkin artışlar oluklu mukavva sektörüne alternatif olan petrol türevi esaslı plastik sektörünü daha fazla etkileyecek. Oradaki maliyet artışları daha keskin olacak. Kısa vadede olmasa da orta vadede plastik ambalajdan oluklu mukavva/karton

ambalaja yönelim artacaktır. Kağıt karton sektöründeki kapasite fazlasının eritilmesi, yeterli satış ve karlılıklara ulaşılabilmesi açısından önemli bir fırsat.

Sonuç

Bu savaş kısa zamanda bitebilir. Bölge ülkelerinin desteği ile kara savaşına dönüşüp uzayabilir de. Kısa sürede bitsin ya da bitmesin, devam edecek asıl savaş Çin-ABD Ticaret Savaşları.

Kim bilir belki de bu filmin sadece fragmanını izliyoruz.